

I. ПРОБЛЕМИ КРИМІНАЛЬНОГО ПРОЦЕСУ

*Грибов М. Л.,
доктор юридичних наук,
старший науковий співробітник,
професор кафедри оперативного-
розшукової діяльності
Національної академії внутрішніх справ*

*Черняк А. М.,
доктор юридичних наук,
головний науковий співробітник
Міжвідомчого науково-дослідного
центру з проблем боротьби з організованою
злочинністю при Раді національної
безпеки і оборони України*

УДК 343.14:351.745.7:343.974

ОПЕРАТИВНІ ПІДРОЗДІЛИ ПРАВООХОРОННИХ ОРГАНІВ УКРАЇНИ ЯК СУБ'ЄКТИ ПРОТИДІЇ ЗЛОЧИННОСТІ

У теперішній час у роботі оперативних підрозділів правоохоронних органів України накопичилася низка нерозв'язаних проблем, які значно знижують ефективність їх діяльності. Це, насамперед, проблеми правового регулювання. Одні з них стосуються запобігання вчиненню кримінальних правопорушень, виявлення та припинення злочинів оперативними підрозділами. Інші – участі оперативних підрозділів у кримінальному провадженні. При цьому перші зумовлені прогалинами та колізіями у Законі України «Про оперативно-розшукову діяльність», а другі – недосконалістю положень КПК України. Але існує і третя група проблем. Вони пов'язані з тим, що діяльність одного і того самого суб'єкта протидії злочинності (оперативних підрозділів), яка передбачає використання тождесних методів та засобів, законодавчо розмежована за різними сферами державно-правової діяльності (оперативно-розшукова діяльність та кримінальний процес) й регулюється окремими нормативно-правовими актами. Положення цих актів щодо діяльності оперативних підрозділів є недостатньо узгодженими, розбалансованими та потребують удосконалення. Виконання цього завдання неможливе без розуміння змісту діяльності оперативних підрозділів як суб'єктів протидії злочинності, що і зумовлює актуальність цього дослідження.

Мета статті – визначити теоретичні основи правового статусу та змісту діяльності оперативних підрозділів правоохоронних органів України як суб'єктів протидії злочинності; внести пропозиції з удосконалення правового регулювання статусу оперативних підрозділів та покладених на них функцій.

Основними результатами дослідження є формулювання пропозицій, спрямованих на визначення шляхів удосконалення правового регулювання статусу та змісту діяльності оперативних підрозділів правоохоронних органів України. Зокрема, запропоновано запровадити до законодавства визначення поняття оперативних підрозділів як суб'єктів, що відповідно до законодавства України уповноважені на проведення ОРД та функціонують у складі правоохоронних органів, визначених у ст. 38 КПК України. При цьому необхідно законодавчо закріпити їх класифікацію, відповідно до якої ці підрозділи поділяються на гласні та негласні. Гласні оперативні підрозділи діють у складі органів досудового розслідування, негласні – у складі правоохоронного органу, до якого належить орган досудового розслідування, спеціалізуються на проведенні конкретних негласних слідчих (розшукових) дій та аналогічних оперативно-розшукових заходів.

Практична реалізація висунутих пропозицій дасть змогу однаково ефективно використовувати сили та засоби оперативних підрозділів для: запобігання злочинам (діяльність, що перешкоджає формуванню задуму вчинення злочинів та (або) не допускає його втілення, навіть у формі готування або замаху на вчинення цих злочинів); виявлення злочинів (діяльність з пошуку та фіксації інформації про: готування до злочину; замах на злочин; вчинення закінченого злочину); припинення злочинів (діяльність з недопущення злочину, який вже розпочався (у тому числі перешкодження готуванню, замаху та доведенню злочину до кінця); розслідування злочинів (процес пізнання стороною обвинувачення факту та обставин вчинення конкретного діяння, передбаченого КК України, під час досудового слідства, який втілюється у системі процесуальних дій, що застосовуються з метою виконання завдань кримінального провадження загалом).

Ключові слова: оперативні підрозділи, оперативно-розшукова діяльність, кримінальне провадження, досудове розслідування, протидія злочинності.

У теперішній час у роботі оперативних підрозділів правоохоронних органів України накопичилася низка нерозв'язаних проблем, які значно знижують ефективність їх діяльності з протидії злочинності. Це, насамперед, проблеми правового регулювання. Одні з них стосуються запобігання вчиненню кримінальних правопорушень, виявлення та припинення злочинів оперативними підрозділами. Інші – участі оперативних підрозділів у кримінальному провадженні. При цьому перші зумовлені прогалинами та колізіями у Законі України «Про оперативно-розшукову діяльність», а другі недосконалістю положень КПК України. Але існує і третя група проблем. Вони пов'язані з тим, що діяльність одного і того самого суб'єкта протидії злочинності (оперативних підрозділів), яка передбачає використання то-

жних методів та засобів, законодавчо розмежована за різними сферами державно-правової діяльності (оперативно-розшукова діяльність та кримінальний процес) й регулюється окремими нормативно-правовими актами. Положення цих актів щодо діяльності оперативних підрозділів є недостатньо узгодженими, розбалансованими та потребують удосконалення. Виконання цього завдання неможливе без розуміння змісту діяльності оперативних підрозділів як суб'єктів протидії злочинності, що і зумовлює актуальність цього дослідження.

Різні аспекти діяльності оперативних підрозділів (проведення ними оперативно-розшукових заходів та негласних слідчих (розшукових) дій, їх участь у боротьбі з окремими видами злочинів; роль оперативних підрозділів у забезпеченні обвинувачення, зокрема у доказуванні,

тощо) досліджували С. В. Албул¹, В. І. Василичук², В. О. Гринюк³, В. А. Колесник⁴, Є. Д. Лук'янчиков⁵, М. А. Погорецький⁶, О. О. Подобний⁷, Д. Б. Сергєєва⁸, О. С. Старенький⁹, М. В. Стащак¹⁰, О. Ю. Татаров¹¹, Л. Д. Удалова¹², С. С. Чернявський¹³ та багато інших науковців.

Проте дослідженню питань теоретичного розуміння сутності правового статусу та змісту діяльності оперативних підрозділів як суб'єктів протидії злочинності сьогодні бракує уваги. Відповідно, недостатньо дослідженими є і проблеми законодавчого урегулювання зазначених статусу та змісту.

Мета статті – визначити теоретичні основи правового статусу та змісту діяльності оперативних підрозділів правоохоронних органів України як суб'єктів протидії злочинності; внести пропозиції з удосконалення правового регулювання статусу оперативних підрозділів та покладених на них функцій.

Термін «оперативні підрозділи» законодавець широко вживає у КПК України. Їх повноваження у кримінальному

провадженні урегульовано ст. 41; п. 5 ч. 2 ст. 36; п. 3 ч. 1 ст. 40; ч. 6 ст. 246; ч. 3 ст. 281 та іншими нормами КПК України. При цьому законодавець не визначає у КПК України поняття оперативних підрозділів (у ст. 41 подано лише їх перелік). Немає такого визначення й у Законі України «Про оперативно-розшукову діяльність». Але з аналізу норм ст. 5 «Підрозділи, які здійснюють оперативно-розшукову діяльність», а також останнього абзацу ст. 7 «Обов'язки підрозділів, які здійснюють оперативно-розшукову діяльність» цього Закону стає зрозуміло, що суб'єкти ОРД є і оперативними підрозділами. При цьому лише окремі з них мають повноваження у кримінальному процесі. Так, оперативні підрозділи Служби зовнішньої розвідки України, Управління державної охорони, розвідувального органу Міністерства оборони України законодавцем віднесено до суб'єктів ОРД, але не віднесено до числа оперативних підрозділів, що проводять слідчі (розшукові) дії у кри-

¹ С Албул, 'Новий Кримінальний процесуальний кодекс України: руйнування наступальності в оперативно-розшуковій діяльності' *Роль та місце ОВС у розбудові демократичної правової держави: V Міжнародна науково-практична конференція* (Одеса, ОДУВС 2013) 334–336.

² В Василичук, Взаємодія оперативних та слідчих підрозділів під час проведення негласних слідчих (розшукових) дій *Актуальні проблеми досудового розслідування: IV Всеукр наук. практ. конф.* (НАВС 2017).

³ В Гринюк, Функція обвинувачення в кримінальному провадженні України: теорія і практика монографія (Київ, Алерта 2016) 358.

⁴ В Колесник, 'Негласні слідчі дії для слідчого – «золоте дно», яке адвокат здатен перетворити в пекло' (2014) *Закон і бізнес* <<http://zib.com.ua/ua/print>> дата звернення 03.12.2018.

⁵ Є Лук'янчиков, Б Лук'янчиков, 'Становлення інституту негласних слідчих (розшукових) дій' (2015) 60 *Криміналістика і судебна експертиза* 147–160.

⁶ М Погорецький, 'Негласні слідчі (розшукові) дії: проблеми провадження та використання результатів у доказуванні' (2013) 1 *Юридичний часопис Національної академії внутрішніх справ* 270–277.

⁷ О Подобний, 'Значення оперативного пошуку в оперативно-розшуковій діяльності та в досудовому розслідуванні' (2015) 3 *Південноукраїнський правничий часопис* 172–174.

⁸ Д Сергєєва, 'Використання результатів негласних слідчих (розшукових) дій у доказуванні: щодо удосконалення норм чинного КПК України' (2016) 1 *Південноукраїнський правничий часопис* 105–107;

⁹ О Старенький, М Цуцкірідзе, 'Використання негласних слідчих (розшукових) дій як засобів доказування в кримінальному провадженні на досудовому розслідуванні' (2015) *Право України* 152–161; О Старенький, 'Проблемні аспекти законодавчої регламентації провадження негласних слідчих (розшукових) дій' (2013) 4 *Науковий вісник Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ* 449–455.

¹⁰ М Стащак, Л Мазур, 'Проблемні аспекти застосування негласних слідчих (розшукових) дій оперативними підрозділами ОВС України' (2012) 6 (84) *Митна справа* 85–89.

¹¹ О Татаров, 'Окремі проблеми при проведенні негласних слідчих (розшукових) дій' (2016) 3 *Вісник кримінального судочинства* 69–77.

¹² С Чернявський, Л Удалова, 'Ґрунтовне дослідження теорії та практики функції обвинувачення у кримінальному провадженні України' (2016) 4 *Вісник кримінального судочинства* 199–202.

¹³ С Чернявський, Л Удалова, 'Ґрунтовне дослідження теорії та практики функції обвинувачення у кримінальному провадженні України' (2016) 4 *Вісник кримінального судочинства* 199–202.

мінальному провадженні за дорученням слідчого, прокурора.

Функції оперативних підрозділів зумовлені, головним чином, тими повноваженнями, які покладено на них законодавцем. При цьому, визначальними для діяльності оперативних підрозділів мають бути норми Закону України «Про оперативно-розшукову діяльність». Це є цілком природним, оскільки оперативні підрозділи правоохоронних органів і є суб'єктами оперативно-розшукової діяльності.

Відповідно до зазначеного Закону завданням ОРД, а відповідно і її суб'єктів є пошук і фіксація фактичних даних про протиправні діяння окремих осіб та груп, відповідальність за які передбачена КК України, розвідувально-підривну діяльність спеціальних служб іноземних держав та організацій з метою припинення правопорушень та в інтересах кримінального судочинства, а також отримання інформації в інтересах безпеки громадян, суспільства і держави (ст. 1). Деталізується це завдання у ст. 7 «Обов'язки підрозділів, які здійснюють оперативно-розшукову діяльність», де серед іншого зазначено: «У межах своїх повноважень відповідно до законів, що становлять правову основу оперативно-розшукової діяльності, вживати необхідних оперативно-розшукових заходів щодо попередження, своєчасного виявлення і припинення злочинів та викриття причин і умов, які сприяють вчиненню злочинів, здійснювати профілактику правопорушень».

Проте у 2012 році законодавець визначив функції оперативних підрозділів у ст. 41 КПК України, поклавши на них обов'язки, що потребують значних витрат часу, праці й матеріальних ресурсів, та значно обмежив їх у правах. Зокрема, йдеться про обов'язок оперативних підрозділів виконувати доручення слідчого, прокурора на проведення слідчих (розшукових) дій та негласних слідчих (розшукових) дій, а також позбавлення їх можливості самостійно проводити

та навіть ініціювати будь-які дії в межах кримінального провадження.

Аналізуючи норми зазначеної статті, М. А. Погорецький одним із перших дійшов висновку, що із уведенням до кримінального процесу України інституту негласних слідчих (розшукових) дій буде ліквідований інститут оперативно-розшукового супроводження кримінального судочинства. Як наслідок, розширяться можливості підозрюваних, обвинувачених та інших зацікавлених осіб застосувати різноманітні заходи протидії органам досудового розслідування та суду (вплив на свідків і потерпілих шляхом погроз, підкупу тощо) на всіх стадіях кримінального процесу і, особливо, на судових, де взагалі відсутні в органів обвинувачення ефективні засоби викриття такої протидії та протистояння їй¹. Застереження вченого виявилися виправданими. Крім того, запровадження вказаних законодавчих новацій призвело до значного зниження ефективності діяльності оперативних підрозділів.

Вирішення проблеми ефективного використання потенціалу оперативних підрозділів полягає у зміні концептуальних підходів до визначення повноважень суб'єктів оперативно-розшукової діяльності та органів досудового розслідування. Як слушно зауважують М. А. Погорецький та С. О. Старенький, лише поєднання в одній особі повноважень щодо оперативно-розшукової діяльності та досудового розслідування може значно підвищити ефективність останнього й, зокрема, кримінального процесуального доказування. Найкраща форма такого поєднання – інститут детективів, який в Україні з 2015 року функціонує в НАБУ, а з 2017-го почав запроваджуватися в системі органів Національної поліції. Така практика є поширеною майже в усіх західних країнах і виправдала себе впродовж століть. При цьому законодавство західних країн, на відміну від українського, не відокремлює від кримі-

¹ М. Погорецький, 'Негласні слідчі (розшукові) дії: проблеми провадження та використання результатів у доказуванні' (2013) 1 *Юридичний часопис Національної академії внутрішніх справ* 270–277.

нальної процесуальної діяльності ОРД з відповідними її формами (оперативні профілактика, пошук, розробка та ін.)¹. Цілком виправданим вважаємо те, що сили та засоби оперативних підрозділів мають активно використовуватися на усіх стадіях протидії злочинності.

У змісті протидії злочинності більшість дослідників виокремлює два блоки, що перебувають у тісному взаємозв'язку та становлять собою елементи однієї системи: 1) запобігання злочинам; 2) реагування на них².

Аналіз останніх вітчизняних досліджень із теорії ОРД, кримінального права та процесу, криміналістики дозволяє стверджувати, що у розумінні змісту кожного з цих блоків існують суттєві відмінності.

Так, у науці досі немає єдиних підходів щодо співвідношення змісту запобігання злочинам (злочинності), їх попередження та профілактики. Досить часто (і цілком виправдано) їх вживають як синоніми. Проте інколи обґрунтовуються положення щодо охоплення змісту одного з цих понять іншими, а також розмежування окреслених понять відповідно до стадій діяльності, що передують вчиненню кримінального правопорушення.

В. Д. Пчолкін дійшов висновку, що частина науковців за родові поняття сприймають попередження злочинності, інші вважають профілактику та попередження злочинності синонімами і не розділяють їх за суттю. Вчений акцентував, що у літературі також існує думка, що слід розрізняти профілактику (виявлення й усунення причин та умов злочинів), попередження (встановлення осіб, які намагаються ско-

їти злочин, та прийняття до них певних заходів з метою недопущення реалізації їх замислів) і припинення злочинів (виявлення осіб, які готуються до вчинення злочинів, та вжиття до них заходів з метою недопущення переростання підготовки у замах та закінченого злочину). При цьому, різні науковці окремі стадії (з трьох наведених) вище іменують по-різному.

У частині співвідношення досліджуваних понять повністю підтримуємо позицію В. Д. Пчолкіна, який стверджував, що більш загальне упереджувальне значення, яке проявляється незалежно від стадії недопущення та перешкоджання вчиненню злочинів, мають терміни «попередження» та «запобігання», які по суті є синонімами³, а також А. П. Закалюка, котрий сформулював найбільш лаконічне визначення запобігання злочинності (у буквальному розумінні – це діяльність, що перешкоджає вчиненню злочинів)⁴. Показовим є те, що майже аналогічне визначення В. П. Кушпіт надає оперативно-розшуковій профілактиці, яку вважає окремим видом профілактики кримінальних правопорушень, що має на меті недопущення вчинення злочинів⁵.

До сьогодні зберігається і тенденція, що була виявлена В. Д. Пчолкіним у 2010 році: законодавча практика йде шляхом вживання терміна «запобігання» стосовно злочинності і злочинних проявів. У Конституції України (ст. 34) та законах, прийнятих останніми роками Верховною Радою України, діяльність щодо недопущення злочинів іменується «запобігання». Законодавців наслідують й переважна більшість науковців⁶.

¹ М. Погорецький, О. Старенький, Чи є життя без ДБР? (2018) 21 (1371) *Закон і бізнес* <https://zib.com.ua/ua/print/133084-dosudove_slidstvo_v_obhid_ch4_st216_kpk_robiz_zibrani_dokazi.html> дата звернення 03.12.2018.

² В. Куц, 'Протидія злочинності: сутність і зміст' (2016) 4 *Науковий часопис Національної академії прокуратури України* 104–112.

³ В. Пчолкін, Поняття та роль оперативно-розшукової профілактики у запобіганні злочинам *Попередження злочинів суб'єктами оперативно-розшукової діяльності: матеріали наук.-практ. конф.* (Харків, Харк. нац. ун-т внутр. справ 2010) 15–17.

⁴ А. Закалюк, 'Курс сучасної української кримінології: теорія і практика: У 3 кн. Кн. 1: Теоретичні засади та історія української кримінологічної науки' (Видавничий Дім «Ін Юре» 2007) 318.

⁵ В. Кушпіт, 'Оперативно-розшукова профілактика у системі протидії злочинам в Україні' (2015) 825 *Вісник Національного університету «Львівська політехніка»* 327–331.

⁶ В. Пчолкін, Поняття та роль оперативно-розшукової профілактики у запобіганні злочинам *Попереджен-*

Виходячи з викладеного, вважаємо за доцільне для означення усієї превентивної діяльності щодо скоєння злочинів вживати терміни «запобігання злочинам», «запобігання злочинності».

До змісту запобігання злочинам науковці доволі часто відносять діяльність з їх виявлення¹. Але як припинення злочину, так і його виявлення не може бути віднесено до категорії запобіжних (попереджувальних, превентивних) заходів. Адже виявлення (припинення) передбачає, що вчинення злочину вже відбувалося (нехай у формі готування і замаху), але про це до певного часу не було відомо правоохоронним органам. Так, якщо виявлено труп невстановленої особи з явними ознаками насильницької смерті, то її вбивство не можна вважати попередженим. Якщо виявлено факти розповсюдження наркотичних засобів, то злочин передбачений ст. 307 КК України вже вчинено і може йтися лише про його розслідування та (або) запобігання продовженню злочинної діяльності його суб'єктами.

Одночасно потрібно зауважити, що виявлення злочинів не може бути віднесено не лише до запобігання цій категорії правопорушень, а й до реагування на них.

Так, О. А. Шевченко зазначає, що процес реагування на вчинений злочин утворює самостійну систему заходів, які застосовуються у певній послідовності. Перший комплекс таких заходів найчастіше визначають терміном «виявлення злочину»². Але відреагувати можна лише на ті факти, обставини, процеси або явища, які відомі. Виявлення ж злочинів є результатом заходів (зокрема, оперативно-розшукових), які проводяться з метою одержання інформації про злочин, і у часі передують отриманню цієї інформації.

Отже, у системі протидії злочинності виявлення злочинів потрібно розглядати як окремий блок, поряд із запобіганням

злочинам та реагуванням на них. У теорії та практиці ОРД діяльність оперативних підрозділів з виявлення злочинів чітко відмежована від превентивної та реакційної. Так запобіжну діяльність оперативних підрозділів традиційно досліджують у межах категорії «оперативна профілактика» (у сучасних дослідженнях зустрічаються терміни «оперативно-розшукове запобігання», «оперативно-розшукове попередження» тощо). Діяльність з виявлення злочинів у теорії ОРД традиційно іменують оперативним пошуком. У чинних нормативно-правових актах МВС України та Національної поліції вживають назву «оперативний (ініціативний) пошук». Дії, що відбуваються в межах оперативно-розшукового реагування на виявлені факти злочинної діяльності, укладаються до змісту поняття «оперативна розробка».

Оперативна профілактика, оперативний пошук, оперативна розробка становлять окремі форми ОРД, які деякі сучасні науковці цілком слушно розглядають як стадії цієї діяльності.

Отже першою стадією протидії злочинам є запобігання. Ця стадія передуює виявленню та припиненню злочинів. Вона полягає у діяльності, що перешкоджає формуванню злочинного задуму та (або) не допускає його втілення навіть у формі готування або замаху на вчинення злочинів. Виявлення злочинів – це діяльність з пошуку та фіксації інформації про: готування до злочину; замах на злочин; вчинення закінченого злочину. Припинення злочинів – діяльність з недопущення злочину, який вже розпочався (у тому числі перешкоджання готуванню, замаху та доведенню злочину до кінця).

До прийняття КПК України у 2012 році однією з форм реагування на вчинення злочину (в межах протидії злочинності) називали розкриття зло-

ня злочинів суб'єктами оперативно-розшукової діяльності: матеріали наук.-практ. конф. (Харків, Харк. нац. ун-т внутр. справ 2010) 15–17.

¹ О Бандурка, О Литвинов, Система протидії злочинності: поняття та сутність (2015) 2(10) *Вісник кримінологічної асоціації України* 168–177.

² О Шевченко, 'Запобігання злочинам як один із пріоритетних напрямів протидії злочинності' (2012) 3 *Право і суспільство* 194–197.

чинів. Після цієї події діяльність оперативних підрозділів із розкриття злочинів фактично втратила правові підстави. Вони уповноважені лише виконувати доручення слідчого, прокурора на проведення слідчих (розшукових) дій та негласних слідчих (розшукових) дій. Сам термін «розкриття злочинів» у законодавстві більше не вживається.

В. В. Тищенко висунув цілком слушну гіпотезу про те, що законодавець не включив розкриття злочину в перелік завдань кримінального провадження виходячи з того, що розслідування – поняття більш широке (крім того, не будь-яка розслідувана подія є злочином, а отже підлягає розкриттю). Науковець зауважує, що імовірно законодавець вирішив уникнути тієї спірності і невизначеності, що пов'язана з неоднозначним розумінням того, в яких випадках і коли злочин слід уважати розкритим¹.

Тому, аби досягти максимальної визначеності у теоретичних питаннях, що становлять основу дослідження протидії злочинності оперативними підрозділами, будемо виокремлювати такі її елементи (стадії), як запобігання, виявлення, припинення та розслідування. Перші дві з цих трьох категорій вже були розглянуті вище.

Термін «розслідування злочинів» досить широко вживається у нормативно-правових актах, науковій, навчальній та методичній літературі. Але КПК України не містить визначення поняття «розслідування злочинів». Проте у цьому документі визначаються інші поняття, які дають змогу чітко з'ясувати зміст розслідування злочинів у кримінальному процесі. Так, відповідно до положень ст. 3 КПК України досудове розслідування – це стадія кримінального провадження, яка починається з моменту внесення відомостей про кримінальне правопорушення до Єдиного реєстру досудових розслідувань і закінчується закриттям кримінального провадження або направленням до суду обвинувального акта, клопотан-

ня про застосування примусових заходів медичного або виховного характеру, клопотання про звільнення особи від кримінальної відповідальності (п. 5 ч. 1).

При цьому законодавець виділяє дві форми досудового розслідування: досудове слідство – форма, в якій здійснюється розслідування злочинів (п. 6); дізнання – форма, в якій здійснюється розслідування кримінальних проступків (п. 4).

Отже розслідування злочинів є однією з форм досудового розслідування, що одержала назву «досудове слідство». Іншою формою є «дізнання», але вона сьогодні не працює, оскільки досі не прийнято Закон України про кримінальні проступки. Таким чином, на сьогодні (до прийняття та введення в дію вказаного Закону) в Україні діє лише одна форма досудового розслідування – досудове слідство. Тому змістовне наповнення понять «розслідування злочинів», «досудове розслідування», «досудове слідство» на сьогодні є тотожними, а відповідні терміни можуть вживатися як синоніми. Крім того, можливе вживання в цьому ж значенні терміна «досудове кримінальне провадження», оскільки законодавець визначає кримінальне провадження як досудове розслідування і судове провадження, процесуальні дії у зв'язку із вчиненням діяння, передбаченого Законом України про кримінальну відповідальність.

Водночас, потрібно зазначити, що законодавче визначення досудового розслідування не відбиває його сутності, а лише встановлює його межі в часі, спираючись на момент вчинення конкретних процесуальних дій стороною обвинувачення. Вважаємо за необхідне у науковому визначенні досудового розслідування відбити його особливості не лише як стадії кримінального провадження, а пізнавального процесу та специфічної діяльності уповноважених державою суб'єктів.

Отже розслідування злочину – це процес пізнання стороною обвинувачення об'єктивної істини щодо вчинен-

¹ В Тищенко, 'Розкриття злочинів як пізнавальна діяльність і основне завдання розслідування' (2013) 13 *Наукові праці Національного університету «Одеська юридична академія»* 258.

ня конкретного діяння (передбаченого КК України) під час досудового кримінального провадження, який втілюється у системі процесуальних дій, що застосовуються з метою виконання завдань кримінального провадження загалом.

За сучасних правових реалій термін «оперативні підрозділи» вживається законодавцем у КПК України для означення тих підрозділів правоохоронних органів, компетенцію яких становить проведення оперативно-розшукової діяльності та виконання доручень слідчого, прокурора на проведення слідчих та негласних слідчих (розшукових) дій у кримінальному провадженні. Їх потенціал у протидії злочинності сьогодні використовується не у повному обсязі у зв'язку з недосконалим регулюванням їх статусу та повноважень.

Одним з кроків, спрямованих на вправлення цього, є запровадження до законодавства визначення поняття оперативних підрозділів як суб'єктів, що відповідно до законодавства України уповноважені на проведення ОРД та функціонують у складі правоохоронних органів, визначених у ст. 38 КПК України. При цьому необхідно законодавчо закріпити їх класифікацію, відповідно до якої ці підрозділи поділяються на глас-

ні та негласні. Гласні оперативні підрозділи діють у складі органів досудового розслідування, негласні – у складі правоохоронного органу, до якого належить орган досудового розслідування, спеціалізуються на проведенні конкретних негласних слідчих (розшукових) дій та аналогічних оперативно-розшукових заходів.

Такий крок дасть змогу однаково ефективно використовувати сили та засоби оперативних підрозділів для: *запобігання злочинам* (діяльність, що перешкоджає формуванню задуму вчинення злочинів та (або) не допускає його втілення навіть у формі готування або замаху на вчинення цих злочинів); *виявлення злочинів* (діяльність з пошуку та фіксації інформації про: готування до злочину; замах на злочин; вчинення закінченого злочину); *припинення злочинів* (діяльність з недопущення злочину, який вже розпочався (у тому числі перешкоджання готуванню, замаху та доведенню злочину до кінця)); *розслідування злочинів* (процес пізнання стороною обвинувачення факту та обставин вчинення конкретного діяння (передбаченого КК України) під час досудового слідства, який втілюється у системі процесуальних дій, що застосовуються з метою виконання завдань кримінального провадження загалом).

REFERENCE LIST

LIST OF LEGAL DOCUMENTS

1. Kryminalnyi protsesualnyi kodeks Ukrainy: Zakon Ukrainy [Criminal Procedural Code of Ukraine: The Law of Ukraine] vid 13.04.2012 № 4651-VI <<http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/4651-17>> data zvernennia 03.12.2018 (in Ukrainian).
2. Pro operativno-rozshukovu diialnist Ukrainy: Zakon Ukrainy [On Operational and Investigative Activity of Ukraine: Law of Ukraine] vid 18.02.1992 № 2135-XII <<http://zakon3.rada.gov.ua/laws/card/2135-12>> data zvernennia 03.12.2018 (in Ukrainian).

AUTHORED BOOKS

3. Hryniuk V O, Funktsiia obvynuvachennia v kryminalnomu provadzhenni Ukrainy: teoriia i praktyka monohrafiia [The Function of the Prosecution in the Criminal Procedure of Ukraine: Theory and Practice of the Monograph] (Kyiv, Alerta 2016) 358 (in Ukrainian).
4. Zakaliuk A P, *Kurs suchasnoi ukrainskoi kryminolohii: teoriia i praktyka* [Course of Modern Ukrainian Criminology: Theory and Practice: 3 books]: U3 kn. Kn. 1: Teoretychni zasady ta istoriia ukrainskoi kryminolohichnoi nauky (Vydavnychy Dim «In Yurie» 2007) 424 (in Ukrainian).

ARTICLES

5. Bandurka O M, Lytvynov O M, 'Systema protydii zlochynnosti: poniattia ta sutnist' [Crime Counteraction System: Concept and Essence] (2015) 2(10) Visnyk kryminolohichnoi asotsiatsii Ukrainy 168–177 (in Ukrainian).

6. Kolesnyk V, 'Nehlasni slidchi dii dlia slidchoho – «zolote dno», yake advokat zdaten peretvoryty v peklo' [Investigatory Investigatory Investigations – The «Gold Bottom» That A Lawyer Can Turn into Hell] (2014) *Zakon i biznes* <<http://zib.com.ua/ua/print>> data zvernennia 21.12.2018 (in Ukrainian).
7. Kuts V, 'Protydiia zlochynnosti: sutnist i zmist' [Counteracting Crime: Essence and Content] (2016) 4 *Naukovyi chasopys Natsionalnoi akademii prokuratury Ukrainy* 104–112 (in Ukrainian).
8. Kushpit V P, 'Operativno-rozshukova profilaktyka u systemi protyidii zlochynam v Ukraini' [Operational Investigative Prevention in the Crime Resistance System in Ukraine] (2015) 825 *Visnyk Natsionalnogo universytetu «Lvivska politekhnika»* 327–331 (in Ukrainian).
9. Lukianchykov Ye D, Lukianchykov B Ye, 'Stanovlennia instytutu nehlasnykh slidchykh (rozshukovykh) dii' [Formation of the Institute of Involuntary Investigative (Investigative) Actions] (2015) 60 *Kryminalytika y sudebnaia ekspertyza* 147–160 (in Ukrainian).
10. Podobnyi O O, 'Znachennia operativnogo poshuku v operativno-rozshukovii diialnosti ta v dosudovomu rozsliduvanni' [The Importance of Operative Search in Operative-Investigative Activity and in Pre-trial Investigation] (2015) 3 *Pivdenoukraiynskyi pravnychi chasopys* 172–174 (in Ukrainian).
11. Pohoretskyi MA, 'Nehlasni slidchi (rozshukovi) dii: problemy provadzhennia ta vykorystannia rezultativ u dokazuvanni' [Involuntary Investigative (Investigating) Actions: Issues of Proceeding and Using Results in Evidence] (2013) 1 *Yurydychni chasopys Natsionalnoi akademii vnutrishnikh sprav* 270–277 (in Ukrainian).
12. Pohoretskyi M A, Starenkyi S O, 'Chy ye zhyttia bez DBR?' [Is there life without DBR?] (2018) 21 (1371) *Zakon i biznes* <https://zib.com.ua/ua/print/133084-dosudove_slidstvo_v_obhid_ch4_st216_kpk_robit_zibrani_dokazi.html> data zvernennia 03.12.2018 (in Ukrainian).
13. Serhieieva D B, 'Vykorystannia rezultativ nehlasnykh slidchykh (rozshukovykh) dii u dokazuvanni: shchodo udoskonalennia norm chynnoho KPK Ukrainy' [Using the results of secret investigation (search) actions in proving: on the improvement of the norms of the current CPC of Ukraine] (2016) 1 *Pivdenoukraiynskyi pravnychi chasopys* 105–107 (in Ukrainian).
14. Starenkyi O S, 'Problemni aspekty zakonodavchoi rehlamentatsii provadzhennia nehlasnykh slidchykh (rozshukovykh) dii' [Problematic aspects of the legislative regulation of the conduct of secret investigative (search) actions] (2013) 4 *Naukovyi visnyk Dnipropetrovskoho derzhavnogo universytetu vnutrishnikh sprav* 449–455 (in Ukrainian).
15. Starenkyi O C, Tsutskiridze M C, 'Vykorystannia nehlasnykh slidchykh (rozshukovykh) dii yak zasobiv dokazuvannia v kryminalnomu provadzhenni na dosudovomu rozsliduvanni' [Use of Involuntary Investigative (Investigative) Actions as Means of Evidence in a Criminal Proceedings at a Pre-trial Investigation] (2015) *Pravo Ukrainy* 152–161 (in Ukrainian).
16. Stashchak M V, Mazur L A, 'Problemni aspekty zastosuvannia nehlasnykh slidchykh (rozshukovykh) dii operativnymy pidrozdilamy OVS Ukrainy' [Problematic Aspects of Involuntary Investigation (Investigation) Operations by Operational Units of the Internal Revenue Service of Ukraine] (2012) 6 (84) *Customs Business*] (2012) 6 (84) *Mytna sprava* 85–89 (in Ukrainian).
17. Tatarov O Yu, 'Okremi problemy pry provedenni nehlasnykh slidchykh (rozshukovykh) dii' [Problematic Aspects of Involuntary Investigation (Investigation) Operations by Operational Units of the Internal Revenue Service of Ukraine] (2012) 6 (84) *Customs Business*] (2016) 3 *Visnyk kryminalnogo sudochynstva* 69–77 (in Ukrainian).
18. Tishchenko V V, 'Rozkryttia zlochyniv yak piznavalna diialnist i osnovne zavdannia rozsliduvannia' [Private Problems in Involuntary Investigative (Investigative) Actions] (2013) 13 *Naukovi pratsi Natsionalnogo universytetu «Odeska yurydychna akademiia»* 252–259 (in Ukrainian).
19. Cherniavskiy S S, Udalova L D, 'Gruntovne doslidzhennia teorii ta praktyky funktsii obvynuvachennia u kryminalnomu provadzhenni Ukrainy' [A thorough investigation of the theory and practice of the prosecution function in the criminal proceedings of Ukraine] (2016) 4 *Visnyk kryminalnogo sudochynstva* 199–202 (in Ukrainian).
20. Shevchenko O A, 'Zapobihannia zlochynam yak odyin iz priorytetnykh napriamiv protyidii zlochynnosti' [Prevention of Crime as One of the Priority Areas for Combating Crime] (2012) 3 *Pravo i suspilstvo* 194–197 (in Ukrainian).

CONFERENCE PAPERS

21. Albul S V, 'Novyi Kryminalnyi protsesualnyi kodeks Ukrainy: ruinuвання nastupalnosti v operativno-rozshukovii diialnosti' [The New Criminal Procedural Code of Ukraine: Destruction of Offensive Activities in Operative Investigation] Rol ta mistse OVS u rozbudovi demokratychnoi pravovoï derzhavy: V Mizhnarodna naukovy-praktychna konferentsiia (Odesa, ODUVS2013) 334–336 (in Ukrainian).
22. Vasylynchuk V I, 'Vzaiemodiia operativnykh ta slidchykh pidrozdiliv pid chas provedennia nehlasnykh slidchykh (rozshukovykh) dii' [Interaction of operational and investigative units during the conduct

of secret investigative (search) actions] Aktualni problemy dosudovoho rozsliduvannia: IV Vseukr nauk. prakt. konf. (NAVS2017) (in Ukrainian).

23. Pcholkin V D, 'Poniattia ta rol operatyvno-rozshukovoi profilaktyky u zapobihanni zlochynam' [Concept and the role of operative-detective prevention in preventing crime] Poperedzhennia zlochyniv subiektamy operatyvno-rozshukovoi diialnosti: materialy nauk. – prakt. konf. (Kharkiv, Khark. nats. un-t vnutr. sprav 2010) 15–17 (in Ukrainian).

Hribov M., Cherniak A. Operational units of law enforcement agencies of Ukraine as subjects of crime counteraction.

Currently a number of pending issues have accumulated regarding the work of the operational units of the law enforcement agencies of Ukraine, which significantly reduce the effectiveness of their activities. These are, first of all, issues of legal regulation. Some are relate to the prevention of criminal offenses, detection and crimes counteraction by operational units. While the others issues are related to the participation of operational units in criminal proceedings. Given that, the first are due to gaps and collisions in the Law of Ukraine «On operational investigative activity», and the second are imperfection of provisions of the Criminal Procedure Code of Ukraine. But there is also a third group of issues. They are related to the fact that the activities of the same subject of crime counteraction (operational units), which provides for the use of identical methods and means, are legally delimited in different spheres of state and legal activities (operational investigative activity and criminal process) and are regulated by separate regulatory legal acts. The provisions of these acts on the activities of operational units are not sufficiently coordinated, unbalanced and require improvement. The accomplishment of this task is impossible without an understanding of the meaning of the activities of the operational units as subjects of crime counteraction, and this determines the relevance of this study.

The purpose of this article is to determine the theoretical basis of the legal status and content of the activities of the operational units of the law enforcement agencies of Ukraine as subjects of crime counteraction; to make proposals for improving the legal regulation of the status of operational units and the functions assigned to them.

The main results of the study is the formulation of proposals aimed at identifying ways to improve the legal regulation of the status and content of the activities of the operational units of law enforcement agencies of Ukraine. In particular, the proposed to introduce into legislation the definition of the concept of operational units as subjects, in accordance with the legislation of Ukraine, authorized to conduct operational investigative activities and function as part of law enforcement agencies, defined in Art.38 of the Criminal Procedure Code of Ukraine. In these conditions, it is necessary to legislate their classification, according to which these units will be divided into open (official) and covert. Open operational units operate as part of pre-trial investigation bodies, covert ones as part of a law enforcement agency, to which a pre-trial investigation body belongs, specializing in carrying out specific covert investigative (search) actions and similar operational investigative measures.

The practical implementation of the proposals will make it possible to equally effectively use the forces and means of operational units for: crimes prevention (activity that prevents the formation of the intention to commit crimes and (or) does not allow its realization, even in the form of preparation or an attempt to commit these crimes); crimes detection (activities on investigating and recording information about preparation for a crime; attempting to commit a crime; committing a completed crime); crimes suppression (the activity on preventing a crime that has already begun (including obstructing the preparation, attempt, and completion of the crime); crime investigation (the process of knowledge by the prosecution of the fact and circumstances of the commission of a particular action during the pre-trial investigation, which is embodied in the system of procedural actions used to accomplish the tasks of the criminal proceedings in general).

Key words: *operational units, operational investigative activity, criminal proceeding, pre-trial investigation, crime counteraction.*

Стаття надійшла до редакції журналу 24.12.2018.